

TEOLOGIJA SAKRAMENATA U KATEKIZMU KATOLIČKE CRKVE

DR. ANTE MATELJAN

UMJESTO UVODA

U svojim predavanjima o apostolskom vjerovanju J. Ratzinger kaže kako se u posljednjim rečenicama vjerovanja (vjerujem u Duha Svetoga, svetu Crkvu katoličku, otpuštenje grijeha i uskrsnuće tijela) »još jednom pojavljuje kršćanska slika o čovjeku: problem grijeha i otkupljenja. No u prvom redu u tim je rečenicama prisutna potvrda za sakramentalnu ideju, koja je sa svoje strane jezgra pojma Crkve: Crkva i sakrament stoje i padaju jedno s drugim; Crkva bez sakramenata bila bi prazna organizacija a sakramenti bez Crkve obredi bez smisla i unutarnje suvislosti«. ¹ U ovom tekstu želimo progovoriti o teologiji sakramenata u Katekizmu Katoličke Crkve, unutar cjelovitosti kršćanske vjere.

Katekizam Katoličke Crkve, promulgiran od pape Ivana Pavla II. 11. listopada 1992, podijeljen je u četiri dijela, ² koji sadrže: ispovijest kršćanske vjere (dogmatski dio), slavljenje kršćanskog otajstva (liturgija-sakramenti), život u Kristu (moral), i govor o kršćanskoj molitvi. Skoro čitavi drugi dio govori o sakramentima. KKC je toliko obiman da se niti na jednom ovakvom »tečaju« ne može detaljno obraditi sa svih strana. Iako je ovo jedino predavanje koje se izravno bavi sakramentologijom KKC, predmnijevamo da će, uz temu o liturgijskoj obnovi u KKC, i oni koji budu obrađivali druge teme, poput »SP u KKC«, »govor o Bogu i čovjeku u KKC«, »pastoralne konsekvence KKC« – barem usput doticati i sakramentalnu problematiku.

Teško je u jednom predavanju reći sve što KKC govori o sakramentima. Stoga se želimo ponajprije osvrnuti na ono što se tiče opće sakramentologije, tj. svih sakramenata. Kod pojedinih sakramenata nastojat ćemo uočiti glavne pomake i naglaske, naravno u usporedbi sa prijašnjim teološkim, a i pastoralno-katehetskim pristupom sakramentima.

¹ J. Ratzinger, *Uvod u kršćanstvo. Predavanja o apostolskom vjerovanju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb² 1972, str. 314.

² U nedostatku hrvatskog prijevoda služio sam se talijanskim prijevodom Katekizma Katoličke Crkve: *Catechismo della Chiesa Cattolica*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1992 (u daljnjem tekstu KKC). Citati KKC i dokumenata II. vat. sabora označeni su unutar samog teksta.

1. Sakramentologija i sakramentalizacija

Prije nego podrobnije zađemo u samu temu, pokušajmo ocrtati okvir u kojem se ne samo o sakramentima govori, nego u kojem se oni slave, to jest žive.

Tridentski sabor se detaljno pozabavio teologijom sakramenata,³ uobličivši je u onda prikladno izražajno ruho. Tridentska će nauka sve do naših dana ostati temelj, okosnica i stožer čitave pastoralne prakse. Uz sakramente je povezan navještaj vjere, katehizacija, zajednički crkveni, javni ali i privatni način življenja vjere.

Društvene promjene, posebno od polovice XIX. st., počinju stavljati u krizu crkvenu praksu sakramentalizacije, što će se odraziti i u sakramentologiji.⁴ Nećemo otkriti ništa novoga ako kažemo da je i danas u Crkvi, i teološki i praktično-pastoralno, jedna od dubljih kriza upravo ona koja se tiče sakramenata,⁵ a ona je pak izraz još dublje krize navještaja i življenja kršćanske vjere.

Teologija i život Crkve nastoje odgovoriti izazovima vremena. Dok su se kod slavljenja sakramenata dogodile značajne promjene (npr. u slavljenju euharistije; kroz ponovno vrednovanje katekumenata kao pripreme na sakramente inicijacije; kroz promjenu liturgijskih obreda) koji put se čini kao da se unatoč svim nastojanjima dogodilo premalo ili ništa. U pastoralu se to i te kako osjeća. Sakramenti se prečesto slave površno, ponajviše tek kao izvanjski običajni čini bez one specifične težine koju im daje iskrena i jasna vjera u učinkovito Božje djelovanje po znaku Crkve.⁶

Teologija sakramenata i praksa sakramentalizacije pokazuju, na praktičan i opipljiv način, kako navještaj vjere mora biti jasan, razumljiv i dostupan. Tko od prosječnih vjernika danas doista razumije terminologiju kojom se redovito služimo u govoru o sakramentima i u pripravi na slavljenje sakramenata. Kojem je postotku vjernika laika zbilja shvatljiv već i sam izraz »sakrament«, a da ne spominjemo pojmove kao što su »sakramentalni karakter«, »sastavljenost od materije i forme«, i »sadržaj i učinkovitost sakramentalne milosti« (koja i dalje redovito ostaje u sferi »nadnaravi«). KKC će nastojati doskočiti ovoj poteškoći ugrađujući u navještaj vjere bogat i raznovrstan biblijski govor, protumačen liturgijskim i otačkim tekstovima. Ipak, rječnik klasične skolastike, upotrebljen u dogmatskim izričajima o sakramentima neće, međutim, biti izostavljen.

³ Usp. DS 1600–1816. Ovdje samo naglašavamo da su Dekreti Tridentskog sabora, dogmatski gledano, nezaobilazni u svakom daljnjem govoru o sakramentima. Jasno je da sakramentologija KKC počiva upravo na nauci Tridentskog sabora, što se vidi i iz neprestanog navođenja ili pozivanja na njegovu nauku.

⁴ Usp. C. Rocchetta, *Sacramentaria fondamentale. Dal »mysterion« al »sacramentum«*, EDB, Bologna 1989, str. 346–357.

⁵ Usp. J. M. Castillo, *Simboli di libertà. Analisi teologica dei sacramenti*, Citadella ed., Assisi 1983, str. 9–33, Castillo pokazuje kako se može dokučiti srž religiozne krize u kršćanstvu kroz uvid u krizu sakramentalne prakse.

⁶ Nedavno je Komisija za pastoral Njemačke BK pod predsjedanjem freiburškog biskupa Oscara Saiera izdala dokument pod naslovom »Sakramentenpastoral im Wandel. Überlegungen zur gegenwärtigen Praxis und Feier der Sakramente – am Beispiel von Taufe, Erstkommunion und Firmung«, koji na 50 stranica govori ne samo o pastoralno-praktičnim nego i o teološkim problemima koji izlaze na vidjelo kroz krizu sakramentalne prakse. To se pogotovu tiče odnosa vjere i sakramenata (»bez vjere, kao osobnog ukorjenjenja u Boga koje mijenja život i odnose, ne može biti niti plodonosnog slavljenja sakramenata«), što pak otvara probleme kriterija za prepoznavanje vjere, za vrednovanje »sakramentalne religioznosti« i za vrednovanje različitih pristupa u sakramentalizaciji. Usp. »Bischöfe: Zur Lage der Sakramentenpastoral«, u: *Herder-Korrespondenz* 47, 10/1993, 447–449.

Osim toga, čini nam se, korijen mnogih problema krije se i u nedostatnom posredovanju iskustva vjere kao iskustva milosti, odnosno kao iskustva Božjeg učinkovitog djelovanja, kako u povijesti ljudskog roda tako i u povijesti svakog pojedinca i to ne samo na individualnoj nego i na razini života zajednice.

O značenju nauke o sakramentima u katekizamskoj tradiciji Katoličke crkve nije potrebno trošiti riječi. Ona je, od Tridenta na ovamo, bila okosnica svih katekizamskih priručnika. U ovom kontekstu valja napomenuti kako bi ovu temu trebalo dopuniti širim uvidom u općeteološki značaj nauke o sakramentima,⁷ kao i sakramentalne prakse, za cjelovitost vjere, kako na planu ortodoksije, tako i ortoprakse.

Prosljedimo ovaj kratki uvid u sakramentologiju KKC, koja je sva u znaku sakramentalne ekonomije spasenja riječima samog katekizma: »U vremenu Crkve Krist živi i djeluje (...) na nov način, vlastit ovom vremenu. On djeluje po sakramentima. To je ono što zajednička, istočna i zapadna, Predaja naziva 'sakramentalna ekonomija'; a ona se sastoji u posredovanju (ili 'podjeljivanju') plodova Kristovog pashalnog otajstva u 'sakramentalnom' liturgijskom slavlju Crkve« (1076).

2. Sakramentalna ekonomija spasenja

Kako već spomenusmo, o sakramentima se govori u drugom dijelu KKC, naslovljenom »Slavljenje kršćanskog otajstva«.⁸ Okvir govora o sakramentima jest, dakle, slavlje, odnosno religiozno-spasenijsko događanje. Sakramenti su dio bogoštovlja, koje je pak događanje spasenijskog zajedništva s Bogom u zajednici vjere. Ovdje KKC izričito slijedi konstituciju o svetoj liturgiji II. vatikanskog sabora: »Da izvrši tako veliko djelo, Krist je u svojoj Crkvi uvijek prisutan, a osobito u liturgijskim činima (...). S pravom se dakle liturgija smatra kao vršenje Kristove svećeničke službe: u njoj se pomoću vidljivih znakova označuje i, na način pojedinom znaku svojstven, izvršuje čovjekovo posvećenje te tako otajstveno tijelo Isusa Krista, Glava i udovi, vrši cjelokupno javno bogoslužje« (SC 7).

Bogoštovlje je nerazrješivo vezano uz kršćanski život i molitvu pa je stoga logično da i navještaj vjere bude, u konačnici, usmjeren uvođenju vjernika u bogoštovlje, dotično u sakramentalni život.

Prvi, odjeljak (sezione) nosi naslov »Sakramentalna ekonomija« a u prvom poglavlju govori o »pashalnom otajstvu u vremenu Crkve« (1077–1134) i o »sakramentalnom slavljenju pashalnog otajstva« (1035–1209). KKC počinje tumačenje sakramentalne ekonomije spasenja od Božjeg trojstvenog djelovanja u bogoštovlju Crkve. Božje djelo spasenja Duh Sveti čini stvarno prisutnim i djelotvornim u Crkvi aktualizirajući Kristovo pashalno otajstvo.⁹ »Kristovo djelo u liturgiji je sakramentalno jer je njegovo otajstvo

⁷ »Ponajviše polazim od toga kako Božji odnos prema čovjeku i ne može biti drugačiji nego 'sakramentalni'. Sakramentalne strukture i događaji označavaju Božju povijest s čovjekom od početka, to jest otkad ima čovjeka; one pečate sva područja teologije koja je povijesnospasenijski usmjerena« (H. Vorgrimler, *Sakramententheologie*, Patmos, Düsseldorf² 1990, str. 14).

⁸ Za nastanak i ustrojstvo KKC usp. Ivan Pavao II, »Fidei depositum« u KKC, str. 9–15; A. Läpple, *Arbeitsbuch zum Katechismus der Katholischen Kirche*, Pattloch, Augsburg 1993, str. 8–15; E. Vesely, »Katekizam Katoličke Crkve« u: *Obnovljeni život* 49 (1993) br. 3/4, str. 309–323; T. Jozić, »Ustrojstvo i moral novog katekizma« u: *Crkva u svijetu* 28 (1993), br. 4, str. 469–477.

⁹ Moramo posebno zapaziti kako KKC »sakramentalnu ekonomiju spasenja« promatra u kontekstu biblijskog pojma »otajstva« (mysterion). Kršćansko otajstvo je jedini, otkupiteljski Kristov događaj, »ostvaren jednom zauvijek« (usp. Heb 7,26 i 9,12). Slavljenje tog otajstva jest sadržaj kršćanskog bogoslužja, štovanja Boga. Usp.

spasenja uprisutnjeno snagom Duha Svetoga; jer je njegovo Tijelo, to jest Crkva, sakramenat (znak i sredstvo) po kojem Duh Sveti podjeljuje otajstvo spasenja; jer po svojim bogoštovnim činima putujuća Crkva već u vremenu posjeduje predokus nebeske liturgije« (1111).

Dakle, na samom početku, vjerno slijedeći II. vatikanski sabor, i sama je Crkva u KKC označena kao sakramenat, »znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom« (LG 1).

Tekst pod naslovom »pashalno otajstvo u sakramentima Crkve« (1113–1134) mogli bismo staviti u red »traktata o sakramentima općenito«. Osobitost mu je što je usko povezan s »teologijom sakramentalnog slavlja«, te što sažeto sadrži sve ono što će poslije biti primjenjeno na pojedine sakramente. »U ovom članku iznosi se ono što je zajedničko sedmorim sakramentima Crkve, s doktrinalnog gledišta. U sljedećem će poglavlju biti iznešeno ono što se tiče slavljenja sakramenata, a svaki pojedini sakramenat bit će izložen napose u drugom odjeljku« (1113).

Svi sakramenti imaju pet oznaka: oni su sakramenti Krista, sakramenti Crkve, sakramenti vjere, sakramenti spasenja i sakramenti vječnog života.

1. *Sakramenti Krista*. KKC, izlažući nauku Crkve o sakramentima, polazi od pologa vjere: »Ispovjedamo 'da su sakramenti Novoga zakona ustanovljeni od našeg Gospodina Isusa Krista' (DS 1600–1601)« (1114). Isusove riječi i djela, koji anticipiraju njegovo pashalno otajstvo, imaju spasonosnu djelotvornost. Ono što je bilo vidljivo u našem Spasitelju, prešlo je na njegova otajstva. Sakramenti su »remek-djela« Božja (usp. 1116), »remek-djela« njegove spasiteljske domišljatosti.

2. *Sakramenti Crkve*. Crkva je, malo pomalo, prepoznala blago koje je od Krista primila i tijekom stoljeća razlučila, među bogoštovnim činima, one koji su, u užem smislu riječi, sakramenti ustanovljeni od Isusa Krista.

Sakramenti su »sakramenti Crkve« u dvostrukom značenju riječi. Po njima Krist spasiteljski djeluje »u Crkvi«, ali sakramenti su i »za Crkvu« ukoliko posreduju otajstvo zajedništva s Bogom koje je izvor samog jedinstva Crkve.

Crkva je u slavlju sakramenata »organički strukturirana svećenička zajednica«. Krštenjem i potvrdom narod Božji biva osposobljen za pravo bogoštovlje, a neki od vjernika, po sakramentu reda, postavljeni su da u ime Božje »pasu Crkvu riječju i milošću Božjom« (1119).

Kod službeničkog svećeništva, koje je na službu krsnog svećeništva, naglašava KKC, nenadomjestivo je apostolsko nasljeđe, koje povezuje bogoštovni čin zaređenog službenika s apostolima, a preko njih s Kristom i njegovim osobnim spasenjskim djelovanjem. Krist je, naime, izvor i temelj svih sakramenata (usp. 1120).

Tri sakramenta, krštenje, potvrda i red, podjeljuju sakramentalni karakter ili pečat, odnosno udio u Kristovu svećeništvu i čine članom Crkve u određenom stanju i službi. Ovo je sakramentalno suobličenje Kristu, ostvareno od Duha Svetoga, neizbrisivo, te ostaje u vjerniku kao pozitivna dispozicija za primanje milosti, kao obećanje i garancija Božje zaštite i poziv na bogoštovlje i službu Crkvi. Ti su sakramenti neponovljivi (usp. 1121).

H. U. von Balthasar, »Mysterium paschale« u: J. Feiner – M. Lohrer, *Mysterium salutis*, vol 6, Queriniana, Brescia³ 1980, str. 400–405 (Esistenza nel mistero pasquale). To primjećuje i A. Läpple, nav. dj., str. 310. Za dublju razradu pojmova »otajstva« i »sakramenta« usp. C. Rocchetta, nav. dj., str. 191–143. Čini nam se da je KKC, što se tiče bogoštovnog impostiranja sakramentalne teologije vrlo bliz npr. teologiji E. Schillebeeckxa. Usp. *Krist sakramenat susreta s Bogom*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb² 1992.

3. *Sakramenti vjere.* Krist je poslao apostole da u njegovo ime propovijedaju svim narodima obraćenje i oprostjenje grijeha, te ih krste u ime Oca i Sina i Duha Svetoga (usp. Mt 28,19). Poslanje navještanja »radosne vijesti« i poziv na vjeru, što je prvotna zadaća vjerovjesnika, jest dakle priprava na primanje sakramenata, koji »su određeni za posvećenje ljudi, za izgradnju Tijela Kristova, i konačno za štovanje Boga; a kao znakovi imaju ulogu u poučavanju. Oni ne samo da pretpostavljaju vjeru nego je i hrane, jačaju i izražavaju, pa su stoga nazvani sakramentima vjere« (1123).

Vjera o kojoj je riječ jest vjera Crkve, koja prethodi vjeri pojedinca. Crkva slavi sakramente ispovjedajući vjeru primljenu od apostola. Sakramentalni obred stoga ne može biti mijenjan od službenika ili zajednice »na svoju ruku«, a vrhovni crkveni autoritet može unijeti neke promjene samo u poslušnosti predanoj vjeri i u religioznom respektu prema bogoštovlju. »Lex orandi«, koji izražava zajedništvo vjere, jedan je od bitnih kriterija za razumjevanje i slavljenje sakramenata.

4. *Sakramenti spasenja.* Dostojno slavljeni, sakramenti podjeljuju milost koju označuju. Učinkoviti su jer u njima djeluje Krist. Oni djeluju »ex opere operato« (tj. po samom činu), u snazi Kristova spasenjskog djela, ostvarenog jednom zauvijek. Slijedi da je djelotvornost sakramenata ovisna o Božjoj volji, a ne o osobnoj svetosti službenika. Ipak, plodnost sakramenata ovisi o raspoloženju primatelja. KKC, pozivajući se na Tridentski sabor, potvrđuje da su za vjernike sakramenti Novoga saveza nužni za spasenje (usp. 1129).

Sakramentalna milost, kao milost Duha Svetoga podijeljena od Krista i vlastita svakom pojedinom sakramentu, ozdravlja i preobražava one koji ga primaju, suobličujući ih Kristu i čineći ih dionicima božanske naravi.

5. *Sakramenti vječnog života.* U slavlju sakramenata Crkva već prima zalag buduće baštine, anticipaciju vječnoga života »u blaženoj nadi, čekajući dolazak Gospodina našega Isusa Krista«. KKC zaključuje ovo poglavlje tekstom sv. Tome: »Sakramenat je spomen-znak (signum commemorativum) prošlosti, to jest Gospodnje muke, sakramenat je pokazujući znak (signum demonstrativum) plodova njegove muke, to jest milosti, i sakramenat je navještajući znak (signum preannuntiativum) buduće slave«. ¹⁰

Sve ovo dosad rečeno KKC sažima na slijedeći način: »Sakramenti su učinkoviti znakovi milosti, ustanovljeni od Isusa Krista i povjereni Crkvi, po kojima nam se podjeljuje božanski život. Vidljivi obredi u kojima se sakramenti slave označuju i ostvaruju milosti vlastite pojedinom sakramentu. Donose plod ukoliko ih se prima s dužnim raspoloženjem. Crkva slavi sakramente kao svećenička zajednica, strukturirana po krsnom svećeništvu i službeničkom svećeništvu. Duh Sveti pripravlja na sakramente po Riječi Božjoj i po vjeri koja prihvaća riječ u raspoloženu srcu. Dakle, sakramenti učvršćuju i izražavaju vjeru. Plod sakramentalnog života je istovremeno osobni i crkveni. Za vjernika to, s jedne strane, znači živjeti za Boga u Kristu Isusu, s druge je strane rast Crkve u ljubavi i poslanju svjedočenja« (1131–1134).

Drugo poglavlje prvog odjeljka, pod naslovom »sakramentalno slavljenje pashalnog otajstva«, donosi zajedničke elemente prisutne kod svih sakramentalnih slavlja. Na početku su postavljena četiri pitanja: TKO, KAKO, KADA i GDJE slavi sakramente? Mi ćemo se kratko zaustaviti na dva važna elementa, a to su uloga zajednice u slavljenju sakramenata te antropološki temelji sakramentalnog slavlja.

¹⁰ Usp. *Summa theologiae*, III, 60, 3.

Kako kaže II. vatikanski sabor, »liturgijski čini nisu privatni čini; oni su slavlje Crkve koja je 'otajstvo jedinstva' – sveti puk pod biskupima uređen i okupljen. Stoga ti čini pripadaju čitavom Tijelu Crkve te ga očituju i na nj se odnose; ali pojedine njegove udove dosežu na različit način, prema raznolikosti staleža, službi i djelatnog učešća« (SC 26). Radi toga se zahtijeva, gdje i kad je god moguće, zajedničko liturgijsko slavljenje sakramenata, s punim, aktivnim i svjesnim sudjelovanjem vjernika.

Posvećeni službenik, kaže dalje KKC, je poput »ikone« Krista svećenika, što se najjasnije očituje u slavljenju euharistije, u kojem se, uz to, očituje i zajedništvo svih koji imaju udio u sakramentu reda, biskupa, prezbitera i đakona (usp. 1142), kao i onih službenika koji, iako bez sakramenta reda, vrše posebne službe na korist zajednice.

KKC posvećuje dužnu pažnju »antropološkim temeljima sakramentalnih slavlja«,¹¹ tumačeći kako su božanskom pedagogijom spasenja znakovi i simboli, koji tvore vanjski »okvir sakramentalnog slavlja«, ukorijenjeni u djelo stvaranja i ljudske kulture (usp. 1145).

»Kao tjelesno i duhovno biće čovjek se izražava i shvaća duhovnu stvarnost kroz materijalne znakove i simbole« (1146). Bog čovjeku govori preko stvorenoga svijeta a čovjek izražava svoje štovanje Boga preko osjetilne stvarnosti. Izabrani narod prima znakove Saveza a njihovo simboličko i znakovno očitovanje i življenje postaje prefiguracija sakramenata Crkve. Krist pojedinim znakovima ili simboličkim gestama podjeljuje novo, spasenjsko značenje. »Sakramenti Crkve ne poništavaju nego pročišćuju i integriraju svo bogatstvo znakova i simbola svijeta i društvenog života. U njima se ispunjavaju tipovi i figure Starog saveza, oni označuju i posadašnjuju spasenje koje nam je Krist postigao, predoznaju i anticipiraju slavu nebesku« (1152).

KKC ne zaboravlja istaknuti važnost odnosa riječi i gesta u slavljenju sakramenata: »Iako simbolički čini po sebi jesu određeni izričaj, ipak je nužno da riječ Božja i odgovor vjere prate i oživljuju ove čine (...) izražavajući nezasluženu Božju inicijativu i, istovremeno, odgovor vjere njegova naroda« (1153).

3. Sedam sakramenata Crkve

Drugi odjeljak (sezione) govori izričito i pojedinačno »o sedam sakramenata Novog zakona, ustanovljenih od Isusa Krista (...) koji dotiču sve etape i sve najvažnije trenutke kršćanskoga života: zahvaljujući njima u kršćanima se život vjere rađa i raste, po njima kršćani primaju ozdravljenje i dar poslanja« (1120). Pozivajući se ponovo na sv. Tomu, KKC kaže kako postoji određena sličnost između etapa duhovnog života i onih tjelesnog života.

Po toj analogiji sakramenti su podijeljeni u tri grupe: sakramenti inicijacije, sakramenti ozdravljenja i sakramenti na službu zajednice i poslanja vjernika.¹² Iako ovo nije jedina moguća podjela sakramenata, ona omogućuje uvid u jedinstvo svih i u osobitost pojedinih

¹¹ Ova je problematika u suvremenoj sakramentologiji vrlo aktualna. Usp. L.-M. Chauvet, *Linguaggio e simbolo. Saggio sui sacramenti*, LDC, Leumann (To) 1988; isti, *Simbolo e sacramento. Una rilettura sacramentale dell'esistenza cristiana*, LDC, Leumann (To) 1990; J. M. Castillo, nav. dj., 123–270.

¹² Ova podjela potječe već od XI–XII. stoljeća. Dugo se vodila (i još se vodi) diskusija oko »hierarchy sacramentorum«, odnosno o redosljedu koji valja poštovati kod podjeljivanja sakramenata, jer u tom postoje znatne razlike između istočne i zapadne prakse.

sakramenata. Među svim sakramentima najosobitije mjesto pripada euharistiji, koja je »sakramenat sakramenata«, kojem su upravljani svi ostali (usp. 1211).

3.1. Sakramenti inicijacije

Sakramentima inicijacije, to jest krštenjem, potvrdom i euharistijom, postavlja se temelj svakom kršćanskom životu, koji se izgrađuje na daru »božanskog sinovstva«. »Vjernici, preporođeni u svetom krštenju, osnaženi u sakramentu potvrde, hranjeni hranom vječnog života u euharistiji (...) u stanju su da sve više osjete blago božanskoga života i da napreduju sve do postignuća savršenstva ljubavi« (1212).¹³

1. *Krštenje*. Što se tiče sakramenta krštenja KKC ponajprije inzistira na povijesno-spasenjskoj povezanosti sakramenta krštenja, zvanog još i »kupelj preporođenja i prosvjetljenja«, sa starozavjetnim prefiguracijama i novozavjetnim događajem Kristova krštenja.¹⁴ Kristova zapovijed propovijedati i krštavati, prema Mt 28,19-20, provedena je od apostolske Crkve u djelo, kako nam svjedoče Dj 2,38; 16,31-33; Rim 6,3-4; Gal 3,27 itd. Kod krštenja KKC naglašava važnost kako predbatesimalnog, tako i postbatesimalnog katekumenata.¹⁵

Nakon govora o krštenju odraslih, onamo gdje je propovijedanje evanđelja tek nastupilo (usp. 1247) govori se o krštenju djece. Razlog je krštenja djece »stanje pale naravi zaražene istočnim grijehom i potreba da se oslobode od vlasti tame i prevedu u kraljevstvo sinova Božjih« (1250). Kaže se kako običaj krštavanja djece postoji od pamtivijeka (usp. 1252). Međutim, krštenje je sakramenat vjere. Dijete se krsti u vjeri Crkve. Osobna vjera, još nesavršena i nezrela, treba nakon krštenja rasti i razvijati se. Zadaća roditelja i kumova, čuvati i pomagati razvoj vjere djeteta, naziva se »officium ecclesiale« (usp. SC 67).

Krstiti može redoviti službenik (biskup, prezbiter i đakon) ali i bilo tko drugi, čineći što čini Crkva s ispravnom nakanom i na valjan način.

KKC izričito potvrđuje nauku o nužnosti krštenja »in re«, ili pak »in voto« (željom i krvlju). »Bog je povezoao spasenje uz sakramenat krštenja, ali on sam nije vezan sakramentima« (1257), pa može udijeliti spasenje i na izvansakramentalni način. Svaki čovjek koji traži istinu i vrši volju Božju onako kako je poznaje može biti spašen. KKC tvrdi kako se iz toga može legitimno pretpostaviti da bi takav čovjek izričito zaželio krštenje kad bi upoznao njegovu nužnost. Što se tiče spasenja nekrštene djece – polazeći od postavke da Bog hoće da se svi ljudi spase, i poznavajući Isusovu nježnost prema djeci, za »nadati se je da je Bog i njima dao put spasenja« (1261).¹⁶

Što se krsne milosti tiče, KKC nabraja njene učinke: oproštenje grijeha, novo stvaranje i pritjelovljenje Crkvi koja je otajstveno Tijelo Kristovo. Krštenje je temelj sakramentalnog jedinstva kršćana.

Konačno, sakramentalni karakter (neizbrisivi biljeg) znak je trajne pripadnosti Kristu i posvećuje za kršćansko bogoštovlje. Krštenje je, možemo reći, ulazak u otajstvo Božje povijesti sa svijetom.

¹³ Usp. Pavao VI, »Divine consortium naturae« u: *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1974, br. 1-2.

¹⁴ KKC jasno slijedi patrističku teologiju krštenja. Usp. K.F.S. Tertulijan, *Spis o krstu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1981, s izvrsnim predgovorom M. Mandaca.

¹⁵ To ističe već i *Ordo initiationis christianae adultorum* iz 1971, na koji se KKC oslanja.

¹⁶ Teorija o postojanju »limba« se ne spominje.

2. *Potvrda*. KKC na početku govora o potvrdi upozorava da je neophodno »vjernicima protumačiti kako je ovaj sakrament nužan za osnaženje krsne milosti« (1285), po savršenoj povezanosti s Crkvom i obogaćenju posebnom snagom Duha Svetoga, da bi još zauzetije branili i širili riječju i djelom vjeru kao pravi Kristovi svjedoci.

Uloga Duha Božjega (Ruah Jahve) u starozavjetnoj povijesti spasenja, kao i mjesto i važnost djela Duha Svetoga u Kristovu životu ukazuju i na posebnu ulogu Duha Svetoga u životu svakog vjernika.¹⁷ Duh okuplja mesijanski narod Božji, posvećuje i upravlja Kristu te čini učinkovitim, u vremenu Crkve, njegovo djelo spasenja.

Valja istaknuti kako se u tekstu o sakramentu potvrde vidi širina KKC, koji ozbiljno uzima u obzir kako zapadnu tako i istočnu tradiciju. Ne radi se samo o dobi dijeljenja i o služitelju sakramenta (biskup ili prezbyter) nego i o samom obredu (usp. 1290–1292).

Čini nam se kako se KKC baš ne priklanja podjeljivanju sakramenta potvrde u »odrasloj« dobi. Argumenti za raniju dob su potreba da ovaj sakrament prime svi vjernici, osobito ako su u smrtnoj opasnosti, razlikovanje »fizičkog rasta od rasta u vjeri« (usp. 1308),¹⁸ te nezasluzenost i djelotvornost same milosti »ex opere operato«. Izgleda da se ovdje posebice radi o ekumenskim razlozima (istočne crkve ovaj sakrament dijele neposredno iza krštenja).

3. *Euharistija*. Sakramentu euharistije posvećeno je u KKC 98 brojeva (1322–1419). Euharistija kompletira kršćansku inicijaciju. »Oni koji su krštenjem podignuti na dostojanstvo kraljevskog svećenstva i potvrdom dublje suobličeni Kristu, euharistijom sudjeluju na punom zajedništvu Kristove žrtve« (1322).

Euharistija, zvana još i »večera Gospodnja«, »lomljenje kruha«, »euharistijska zajednica (synaxis)«, »spomen«, »žrtva«, »presveti sakrament« »pričest« i »misa«, (svaki od ovih izraza očituje poseban vid sakramenta) jest izvor i vrhunac života Crkve, suma i sažetak kršćanske vjere.

KKC potom tumači znakovitost kruha i vina, ustanovu euharistije na posljednjoj večeri i Kristovu zapovijed »ovo činite meni na spomen«, te sami obred euharistijskog slavlja kroz dva glavna vida. Euharistija je ponajprije žrtva hvale, spomena i prisutnosti Kristove, a u povezanosti s tim i pashalna gozba. Euharistiju valja shvatiti kao čin zahvale Ocu nebeskom, kao spomen Kristove žrtve i kao Kristovu prisutnost u snazi riječi i Duha Svetoga. Euharistija je sakrament Kristove žrtve na križu i po tom je označena kao »sakrament svih sakramenata«. U njoj, snagom smrti i uskrsnuća Kristova, svo stvorenje Ocu nebeskom prinosi žrtvu hvale.

Euharistija je spomen Božjih spasenjskih djela kroz prisjećanje i kroz navještaj.¹⁹ Ukoliko je »spomen Kristove pashe, euharistija je i žrtva. Žrtveni karakter euharistije se izražava u riječima ustanove: 'Ovo je moje tijelo za vas; ovo je kalež moje krvi, novoga saveza, koja se proljeva za vas'. U euharistiji Krist prinosi isto tijelo koje je prinio na križu, istu krv koju je prolio za nas, za otpuštenje grijeha« (1365). Radi se, kako kaže Tridentiski

¹⁷ Ovo je vrlo aktualna teološka tema. Usp. R. Cantalamessa, *Duh Sveti u Isusovu životu. Otajstvo pomazanja*, Duh i voda, Jelsa 1985; A. Schneider, *Na putovima Duha Svetoga*, FTIDI, Zagreb 1991.

¹⁸ I ovdje se KKC poziva na sv. Tomu, *Suma Theologiae*, III, 72, 8. ad 2. Problem određivanja dobi za podjeljivanje sakramenta potvrde nije lagan. Njemačka je biskupska konferencija, iz pastoralnih razloga, odredila donju granicu od 12 godina. Usp. Th. Schneider, nav. dj., str. 124–125.

¹⁹ Euharistijski »spomen« treba shvatiti biblijski. Usp. »Sjećanje(spomen)« u: X. Leon-Dufour (uredio), *Rječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb² 1980, str. 1172–1179.

sabor, o jednoj jedinjoj Kristovoj žrtvi, na kojoj Crkva sudjeluje (na način prikladan stupnju službenika, odnosno vjernika) ukoliko je otajstveno Tijelo, kojemu je Krist glava.

Krist je prisutan među okupljenima u njegovo ime, prisutan je u bolesnima, siromasima, progonjenima i u sakramentima, ali ipak je na najposebniji način prisutan u euharistiji. KKC izričito prenosi nauku Tridentuskog sabora o Kristovoj stvarnoj, istinskoj i bitnoj prisutnosti u euharistiji (usp. 1374).²⁰

Sam Krist pretvara prilike kruha i vina, to jest prinesene darove, u svoje tijelo i krv. Svećenik djeluje »in persona Christi« (usp. 1410). Pozivajući se ponovo na Trident, KKC kaže kako je prikladno tu promjenu kruha i vina u tijelo i krv Kristovu nazvati pretvorbom biti, to jest transsubstancijacijom (1376). Slijedi govor o trajnoj Kristovoj prisutnosti u euharistijskim prilikama, koja se ne da dokučiti osjetilima, nego samo vjerom.

Slavlje euharistijske žrtve potpuno je usmjereno intimnom zajedništvu Krista s vjernicima, koje se na sakramentalni način očituje i ostvaruje kroz pričest, to jest kroz euharistijsko blagovanje. KKC, poštujući uobičajeno latinsku praksu pričesti pod samom prilikom kruha, naglašava kako pričest pod objema prilikama, uobičajena u istočnim misnim obredima, znakovitije i potpunije odgovara euharistijskoj gozbi (usp. 1390). Pričešću raste naše zajedništvo s Kristom, brišu nam se laki grijesi, jače smo prijatelovljeni Crkvi te smo obavezniiji služiti siromasima.²¹

KKC govori i o poželjnom »communicatio in sacris« s onim kršćanskim zajednicama koje imaju apostolsko nasljeđe, svećeništvo i euharistiju (usp. 1399).

Euharistija je i »zalag buduće slave« kao anticipacija slave nebeske. Crkva zna da Gospodin dolazi u euharistiji, ali je ta njegova prisutnost skrivena, odnosno sakramentalna. Stoga slavi euharistiju iščekujući blaženu nadu: pojavak Spasitelja našega Isusa Krista (usp. Tit 2,13).

3.2. Sakramenti ozdravljenja

Po sakramentima inicijacije čovjek postaje »novo stvorenje« u Kristu. Međutim, dok čovjek živi u slabom tijelu podvrgnut je bolesti, smrti, napasti i moći grijeha. Krist želi da Crkva nastavi, u snazi Duha Svetoga, njegovo djelo ozdravljenja i spasenja vlastitih članova. To je svrha sakramenata pokore i bolesničkog pomazanja.

1. *Sakrament pokore i pomirenja.* Sakramentom obraćenja, pokore, ispovijedi, oprostjenja i pomirenja, kako je sve nazivan, vjernik prima od Boga, kojeg je uvrijedio, oprostjenje grijeha te pomirenje s Crkvom. Potreba je pokore jasna ako znamo da i nakon kršćanske inicijacije ostaje krhkost i slabost ljudske naravi te sklonost grijehu (koju tradicija naziva požuda). Isus poziva na obraćenje. Iako je krštenje prvotni oblik obraćenja, ipak se Kristov poziv na obraćenje nastavlja i nakon krštenja. To drugo obraćenje također ima svoju komunitarnu dimenziju.

Obraćenje, koje uvijek započinje iznutra, iz srca, povratkom Bogu, preuređenjem života, prekidom s grijehom i odbacivanjem zla, prvenstveno je djelo milosti. Unutarnje se obraćenje, koje ima mnogostruke oblike, na vani očituje kroz molitvu, post i milostinju. Svakodnevno obraćenje vezano je i uz razmišljanje nad Svetim pismom i osobito uz slavljenje euharistije, ali i uz pokornička vremena u tijeku liturgijske godine.

²⁰ Vere, realiter et substantialiter. DS 1651.

²¹ Možemo reći kako KKC, iako navodi sv. Ivana Zlatoustog, uočava svo suvremeno socijalno značenje slavljenja euharistije, osobito u sredinama gdje vlada očita društvena nepravda. Usp. L. Boff, *Kleine Sakramentenlehre*, Patmos, Düsseldorf 1976.

Obraćenje i pokora su potrebni zbog grijeha, koji je »prije svega uvreda Bogu, prekid zajedništva s njim. Istovremeno napada zajedništvo s Crkvom« (1440). Sakrament pokore i pomirenja izražava i liturgijski ostvaruje Božje oprostjenje i pomirenje s Crkvom.

Isus je za svojeg zemaljskog života opraštao grijehe te je htio da cijela Crkva bude znak i instrument oprostjenja i pomirenja, odnosno reintegriranja grešnika u zajedništvo naroda Božjega. Isusove riječi upravljene Petru: »Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga pa što god svezješ na zemlji bit će svezano i na nebesima, a što god razriješiš na zemlji bit će razriješeno na nebesima« (Mt 16,19), KKC ovako tumači: »Riječi vezati i drijesiti znače: onaj koga isključite iz vašeg zajedništva bit će isključen iz zajedništva s Bogom, onoga koga ponovo primite u vaše zajedništvo, primit će i Bog u zajedništvo sa sobom« (1445). Po tom je dakle jasno da je pomirenje s Bogom nerastavljivo od pomirenja s Crkvom. Ustanova sakramenta vezana je pak uz Iv 20,22-23: »Primite Duha Svetoga! Kojima oprostite grijehe oprostjeni su im, kojima zadržite, zadržani su im«.

Povijesni oblici pomirenja, od pokorničke prakse prvih stoljeća pa do današnje forme, sadrže istu temeljnu strukturu. S jedne su strane čini pokornika (pokajanje, ispovijed i zadovoljština), a s druge strane Božji čin po intervenciji Crkve. Crkva, po svojim službenicima (biskupima i prezbiterima), određuje načine zadovoljštine, »moli za grešnike i čini pokoru s njima« (1448).

KKC potom pobliže objašnjava same čine pokornika (savršeno i nesavršeno pokajanje; ispovijedanje svih poznatih teških grijeha, uz savjet ispovjedanja i lakih grijeha; zadovoljština koja bi trebala doprinijeti popravku načinjene duhovne i materijalne štete). Kaže se izričito: »Kod pokore koju ispovjednik nalaže treba voditi računa o osobnoj situaciji pokornika, tražeći njegovo duhovno dobro. Ona treba odgovarati, koliko je moguće, težini i naravi učinjenih grijeha. Može se sastojati u molitvi, u milostinji, u dobrim djelima, u služenju bližnjemu, u odricanju, u žrtvi i osobito u dragovoljnom i strpljivom prihvaćanju križa kojega nam valja nositi« (1460).

Službenici sakramenta pokore su biskupi i prezbiteri, koji nastavljaju apostolsku službu, ne kao gospodari nego kao službenici Božjeg oprostjenja. U sakramentu pokore i pomirenja grešnik, na neki način, anticipira Božji sud s konca zemaljskog života i ulazak u Božje kraljevstvo, iz kojega grijeh isključuje.

Zanimljivo je da KKC nije zaboravio oprostite.²² »Oprost je opraštanje pred Bogom vremenite kazne za grijehe, kojih je krivnja već oprostena; oprostjenje koje vjernik postiže, uz određene uvjete, po intervenciji Crkve, koja kao službenica otkupljenja autoritativno podjeljuje i primjenjuje blago zadovoljštine Krista i svetaca. Oprost može biti djelomični ili potpuni, ovisno o tome da li oslobađa dijelom ili potpuno od vremenskih kazni za grijehe« (1471). Pod »vremenskim kaznama za grijehe« smatra se ne samo ono što grijehom pokvareno ostaje da nas muči u ovozemnom životu, nego i »loša navezanost na stvorenja, koja je potrebna očišćenja, bilo ovdje, bilo iza smrti u stanju koje nazivamo čistilište« (1472). Ovaj »proces očišćenja«, dalje nazivan »stanje ispaštanja za grijehe« (1475), ne isključuje iz zajedništva svetih, već pripravlja njegovo potpuno ostvarenje. Duhovna dobra zajednice svetih, nazvana »blago Crkve«, nisu u nekakvom zbiru materijalnih dobara, već je to neizmjerena vrijednost Kristovih zasluga kojima je »pribrojena

²² U slučaju Novog Katekizma, kardinalska je komisija našla za shodno da ispravi i tekst o oprostima, u skladu s apostolskom konstitucijom Pavla VI. »Indulgentiam doctrina« iz 1967. (usp. AAS 59 /1967/ str. 5–24). Usp. Novi katekizam. Poruka vjere za odrasle, Stvarnost, Zagreb 1970, str. 529 i (63).

vrijednost molitava i dobrih djela Blažene Djevice i svetaca«. Primjena oprosta se temelji na vlasti »vezanja i driješnja«, a može biti primjenjena za žive i pokojne članove Crkve.

Što se tiče slavlja pokore, KKC naglašava posebnu prikladnost zajedničke liturgijske pripreve. Zajedničko slavlje s općim priznavanjem grijeha i zajedničkim odrješenjem, moguće je prema propisima CIC-a u smrtnoj opasnosti ili u velikoj nuždi. Ostaje, međutim, »da bi odrješenje bilo valjano« (1483), obveza prihvaćanja naknadne individualne ispovijedi, nakon kolektivnog odrješenja.²³ »Potpuna pojedinačna ispovijed s odrješenjem ostaje jedini redoviti način pomirenja vjernika s Bogom i Crkvom, izuzev fizičke ili moralne nemogućnosti koja oslobađa od te obveze« (1484).

Valja još spomenuti kako KKC donosi i jednu bizantsku formulu odrješenja (1481), deprekativnog oblika, koja posebice naglašava otajstvo Božjeg milosrdnog opraštanja.

2. *Sakrament bolesničkog pomazanja*. I bolest je dio ljudskog života, a u njoj čovjek ističe iskustvo vlastite nemoći i ograničenosti, te konačnog završetka zemaljskog života. Krist se je pokazao suosjećajnim prema bolesnicima, ozdravljajući ih. Njegova se supatnja očituje i u riječi: »Bijah bolestan i pohodiste me« (Mt 25,36). Isus ozdravljenju najčešće pretpostavlja vjeru. Svojom patnjom i smrću Krist je dao novo značenje i bolesti, koja može patnika suobličiti njegovoj otkupiteljskoj patnji.²⁴

Isus, šaljući učenike, daje im moć da ozdravljaju. Nalog »ozdravljajte bolesne« (Mt 10,8) Crkva prepoznaje kao sakramentalno poslanje, kako potvrđuje tekst Jak 5,14-15. KKC donosi elemente zapadne i istočne tradicije, koji potvrđuju praksu pomazanja bolesnika blagoslovljenim uljem. Iako je vremenom to postalo »posljednje pomazanje«, nikad nije potpuno izgubilo značenje »pomazanja bolesnika«.²⁵

Primatelj sakramenta nije samo onaj tko je na samrti, nego svaki teški bolesnik, tko je pred opasnom operacijom, ili u staračkoj nemoći (usp. 1515). Djelitelj sakramenta je svećenik, tj. biskup ili prezbiter. Potiche se liturgijsko i zajedničko slavljenje ovog sakramenta, u povezanosti sa sakramentima pokore i euharistije. Učinci su mu posebni dar Duha Svetoga za osnaženje, mir i jakost u podnošenju bolesti, oprostjenje grijeha, zajedništvo s Kristovim patnjama, ozdravljenje (ukoliko doprinosi duhovnom spasenju) i tzv. »*gratia ecclesiale*«: »Bolesnici, koji se ovim sakramentom ujedinjuju s mukom i smrću Kristovom, pridonose 'dobru naroda Božjega'« (1522). Učinak mu je i priprava na prijelaz u vječnost. Ipak, posljednji kršćanski sakrament, ističe KKC, nakon bolesničkog pomazanja i pokore, treba biti euharistija kao »*viaticum*«.

3.3. *Sakramenti na službu zajednice*

Posljednja dva sakramenta, svetog reda i ženidbe, upravljani su prvenstveno služenju drugima (1534). U ovim se sakramentima ostvaruje »posebno posvećenje vjernika« u skladu sa službom i dužnostima koje su im povjerene.

²³ Problem »općeg odrješenja« treba gledati i u svjetlu sakramentalne prakse istočnih Crkava. Teško je objasniti kako bi na sakramentalnu vrijednost općeg odrješenja grijeha moglo utjecati naknadno priznavanje grijeha. Usp. J. Finkenzeller, »Einzelbeichte, Generalabsolution und Bussgottesdienst aus dogmatischer Sicht« u: E. Feifel (ur.), *Busse, Bussakrament, Busspraxis*, München 1975, str. 71-98. KKC preuzima odredbe CIC-a ali ne daje tumačenje radi čega je potrebno naknadno priznavanje već oprostjenih grijeha.

²⁴ Usp. M. Zovkić, »Isus privlači i obraća strpljivom patnjom« u: *Kateheza*, 5 (1983), br. 3, str. 15-26.

²⁵ Pavao VI, u apostolskoj konstituciji »*Sanctam unctionem infirmorum*« određuje novi način podjeljivanja ovog sakramenta. Usp. *Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1973, str. 7-10.

1. *Sakramenat reda*. Sakramenat reda je »sakramenat apostolske službe« (1536) a uključuje stupnjeve episkopata, prezbiterata i đakonata.

Nakon objašnjenja pojma »red« i »ređenje«, KKC tumači narav starozavjetnog i Kristovog svećeništva, potcrtavajući dva načina vjerničkog sudioništva na Kristovu svećeništvu. To su tzv. opće ili krsno svećeništvo te službeničko ili hijerarhijsko svećeništvo, koje je »sredstvo kojim Krist nastavlja graditi i voditi svoju Crkvu« (1547). Po zaređenom službeniku »prisutnost Krista kao Glave Crkve je učinjena vidljivom posred zajednice vjernika« (1549), što samog službenika ne oslobađa od svih njegovih slabosti i pogrešaka.

Sakramenat reda, ističe KKC, ima tri stupnja, od kojih su dva, dotično episkopat i prezbiterat, po sudjelovanju na Kristovoj svećeničkoj službi, svećenički stupnjevi, a đakonat je, po udioništvu na Kristovu poslanju služenja, stupanj služenja.

Biskupsko ređenje, »posebnim izlijevanjem Duha Svetoga podjeljuje puninu sakramenta reda, to jest puninu svete službe« (1557, usp. LG 21). Biskupsko ređenje (nazivano i »posvećenje«), po sudjelovanju više biskupa, očituje kolegijalnu narav biskupske službe. Svaki se je biskup, kao Kristov vikar, dužan brinuti za sve Crkve a njegovo je predsjedanje euharistiji poseban izražaj jedinstva Crkve.

Prezbiteri, kao suradnici biskupskog reda, u snazi pomazanja Duhom Svetim, posvećeni su za propovijedanje evanđelja, vođenje naroda Božjeg i bogoštovlje, kao pravi svećenici Novoga zavjeta (usp. 1564). Svoju službu ponajprije vrše predsjedajući euharistijskoj zajednici. Oni tvore jedan »prezbiterij«, a svoju službu vrše u ovisnosti o biskupu, kojemu su na ređenju obećali poštovanje i poslušnost.

Na nižem stupnju hijerarhije su đakoni, zaređeni ne za svećeništvo, nego za služenje (usp. 1469). I kod njih, kao i kod prezbiteriskog i episkopskog ređenja, sakramenat podjeljuje »karakter«, to jest poseban znak suobličenja Kristu, svećeniku i služitelju svih. Zadaće đakona su raznovrsne, od asistiranja biskupu i prezbiterima, dijeljenja sv. pričesti i propovijedanja, pa do pomaganja siromaha. Trajni đakonat oženjenih ljudi, kaže KKC, važno je obogaćenje u poslanju Crkve (usp. 1571).

Bitni dio liturgijskog obreda podjeljivanja sakramenta reda sastoji se u polaganju ruku biskupa na glavi ređenika i posvetne molitve. Djelitelj sakramenta reda je samo valjano zaređeni biskup kao »nasljednik apostola« (1576).

Primatelj sakramenta reda, u sva tri stupnja, isključivo je krštenik »muškog roda«. Razlog tome je što je Isus među dvanaesticu apostola odabrao samo muškarce (viri), a oni su za svoje suradnike i nasljednike u službi učinili isto. »Kolegij biskupa, s kojima su prezbiteri ujedinjeni u svećeništvu, uprisutnjuje i aktualizira do Gospodnjeg povratka kolegij Dvanaesticorice. Crkva se drži vezanom ovim Kristovim izborom. Stoga nije moguće ređenje žena« (1577).²⁶

Nitko nema pravo na primanje ovog sakramenta. Tko drži da je pozvan na tu službu treba se podvrgnuti sudu Crkve. Svi zaređeni službenici, izuzev trajnih đakona, u latinskoj se crkvi redovito biraju među onima koji su spremni obdržavati celibat »poradi kraljevstva

²⁶ Zanimljivo je da KKC ne navodi kao razlog to što je Isus muškarac. Iste razloge nepripuštanja žena svećeništvu navodi i dokumenat Kongregacije za nauk vjere, »Inter insigniores«, AAS 69 (1977) 98–116. Ipak, ostaje otvorena mogućnost razgovora o đakonskom ređenju žena. Usp. Dirk ANSORGE, »Die wesentliche Argumente liegen auf dem Tisch. Zur neueren Diskussion um den Diakonat der Frau«, u: Herder-Korrespondenz, 47 (1993) br. 11, str. 581–586; Th. Schneider, nav. dj., str. 281–282; Usp. i J. Galot, Teologia del sacerdozio, LEF, Firenze 1981, str. 273–294. Za teologiju i duhovnost svećeničke službe usp. G. Greshake, Priestersein. Zur Theologie und Spiritualität des priesterlichen Amtes, Herder, Freiburg im Br. 51991.

Božjega« (ova formulacija može značiti da se u izuzetnim slučajevima i u »zapadnoj Crkvi« može rediti oženjene ljude). U istočnim Crkvama postoji stara praksa ređenja oženjenih ljudi za prezbiterat, dok je episkopat rezerviran za one koji žive u celibatu.

Učinci sakramenta Reda su »duhovni neizbrisivi karakter« i posebna milost Duha Svetoga. KKC donosi na kraju i središnji dio posvetne molitve kod sva tri obreda ređenja, za episkopat, prezbiterat i dakonat.

2. *Sakrament ženidbe.* »Ženidbeni ugovor kojim muškarac i žena utvrđuju zajedništvo čitavog života, po svojoj naravi određen na dobro bračnih drugova te za potomstvo i odgoj djece, među kršćanicima je podignut od Krista Gospodina na dostojanstvo sakramenta« (1601). Tako KKC započinje govor o sakramentu ženidbe.

Slijedi tumačenje ženidbe u Božjem planu s čovjekom. Istaknuto mjesto imaju razmišljanje o ljubavi koju Bog blagoslivlje plodnošću obećanom već u početku (usp. Post 1,28) i o jednakosti muškarca i žene. Ipak, i ženidba je, kao i svaka druga ljudska stvarnost, obilježena iskonskim grijehom. Svaki nered, od ljubomore do raznovrsnih sukoba, pa čak i mržnje, nisu tek plod ljudske naravi nego ponajprije grijeha. Raskid odnosa s Bogom odrazio se u odnosima između muškarca i žene (usp. 1607).

Starozavjetni je zakon, u svojem postupnom razvoju, ipak doprinio zaštiti žene. Posebno valja zapaziti da je kod proroka slikom braka izražen savez između Boga i Izraela (usp. Hoš 1-3; Iz 54; 62; Jer 2-3; 31; Ez 16; 23). Isus je za vrijeme svojeg javnog djelovanja, počevši od svadbe u Kani, iskazao svoj stav prema ženidbi i braku, inzistirajući na njegovoj nerazrješivosti i jedinstvu (usp. Mt 19,6). Pavao u poslanici Efežanima govori o otajstvu zajedništva muža i žene koje je slika zajedništva Krista i Crkve. »Kršćanska ženidba postaje, na svoj način, učinkoviti znak, sakrament saveza između Krista i Crkve. Budući da označava i podjeljuje milost, ženidba između krštenika pravi je sakrament Novoga saveza« (1617).

KKC napominje kako ženidba nije ništa manja niti veća od »djevičanstva poradi kraljevstva nebeskog«. Oboje se međusobno dopunjuju. Slijedi tumačenje liturgijskog obreda sklapanja kršćanskog braka, s posebnim osvrtom na ženidbeni pristanak i njegov »crkveni oblik«. Posebni su problem mješovite ženidbe i »disparitas cultus«. Govori se o opasnostima koje odatle proizlaze i o dozvoli koja je potrebna za dozvoljenost sklapanja takve ženidbe. Pavlovim tekstom: »Muža nevjernika posvećuje žena vjernica i ženu nevjernicu posvećuje muž vjernik« (1 Kor 7,14) potvrđuje se nauka o svetosti takve ženidbe.²⁷

Učinci sakramenta ženidbe su ženidbeni vez, u kojem je »autentična bračna ljubav uzeta u božansku ljubav« (GS 48), i posebna sakramentalna milost, određena za usavršenje ljubavi bračnih drugova, koja će se osobito očitovati u prihvaćanju i odgajanju potomstva.

Dobra ženidbe su jedinstvo i nerazrješivost, vjernost i bračna ljubav, te prihvaćanje potomstva. Obitelj je »domaća Crkva« – *ecclesia domestica*, u kojoj se »na poseban način vrši krsno svećeništvo oca obitelji, majke, djece, svih članova obitelji, sudjelovanjem na sakramentima, molitvom i zahvalom, svjedočanstvom svetog života, odricanjem i djelotvornom ljubavlju« (LG 10)« (1657).

U sažecima, na kraju poglavlja o sakramentu ženidbe, stoji tekst koji pokazuje kako i KKC pokušava razumjeti stanje razvedenih i nanovo oženjenih: »Nova ženidba rastavljениh, dok živi zakoniti bračni drug, suprotstavlja se zakonu i planu Božjemu naučavanom od Krista. Oni koji su ponovo sklopili građanski brak, a još su u sakramentalnoj ženidbenoj vezi, ne smiju pristupati pričesti. Neka žive svoj kršćanski život odgajajući djecu u vjeri« (1665).

²⁷ Teološki problem ženidbe između kršćanina i nevjernika KKC pobliže ne tumači.

4. Sakramentali

Dio KKC, posvećen sakramentima, završava s poglavljem koje ukratko spominje ostala liturgijska slavlja (1667–1690). Radi se o sakramentalima (blagoslovinama), koji su ustanovljeni od Crkve kao sveti znakovi po kojima, po nekoj sličnosti sa sakramentima, bivaju postignuti neki nadnaravni učinci. Oni uključuju molitvu popraćenu nekim znakom, poput škropljenja, polaganja ruku, križanja i slično. Poimenice se spominju blagoslovi, posvete i egzorcizmi. Pučka religioznost ima također određeno pozitivno značenje kao izraz pobožnosti, ali ne može ni u kojem slučaju nadomjestiti liturgijske oblike crkvenog bogoštovlja, pogotovu sakramente.

Na samom kraju nalazimo tumačenje značenja kršćanskog sprovoda, koji, kad je god moguće, treba povezati s euharistijskim slavljem i uvijek kršćanski osvjetliti vjerom u Kristovo uskrsnuće.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Kao što smo mogli i vidjeti, KKC nam kaže kako se značenje sakramenata za kršćanski život može pravo razumjeti tek kad ih se promatra unutar cjelovite vjere Crkve. Sakramenti su »žarišne točke« Božjeg djelovanja u Crkvi i ostvarivanja njenog spasenjskog poslanja. Sakramenti pečate cjelokupni kršćaninov život, kako bi postao, u zajednici i pred očima svijeta, znak otkupiteljske, djelotvorne Božje prisutnosti.

Ovo naše izlaganje o sakramentima u KKC, čini nam se, možemo zgodno zaključiti tekstem koji pokušava odgovoriti čemu sakramenti.

»Čemu sakramenti?

– Jer je pred dvadeset stoljeća u Palestini živio čovjek imenom Isus iz Nazareta koji je raspet umro pod Poncijem Pilatom u Jeruzalemu i kojega je Bog uskrisio od mrtvih! (...)

– Jer je u Jeruzalemu, pred dvadeset stoljeća zaživjela Crkva, zajednica onih koji vjeruju u Isusa Krista i koji u njemu prepoznaju Sina Božjega koji je postao čovjekom! (...)

– Jer vjerovati u Isusa Krista znači protumačiti vlastito bivanje u svjetlu života i riječi Isusa raspetog i uskrsnulog, a to znači živjeti sav život u odnosu zajedništva s njim! (...)

– Da bi svjesno unijeli vlastito življenje u jedinstveni, konačni i neiscrpivi događaj Pashe i Pedesetnice, prepoznajući u ovom događaju Božju prisutnost, djelovanje i ponudu čovjeku! (...)

– Jer se vjera u Krista, pripadnost Crkvi, ucjepljenje vlastitog života u otajstvo Uskrsa i Duhova, mogu izraziti na potpuno ljudski način kroz posredovanje izričaja, simbola i obreda! (...)

– Jer Božja milost ne siluje ljudsku narav; jer je djelo otkupljenja u sukladnosti s djelom stvaranja i jer sakramentalni simbol izražava i ostvaruje naš odnos s Kristom iznad onoga što možemo izreći riječima i pokazati činima«!²⁸

Ili, kao što kaže KKC, sakramenti su »Božja remek-djela« (1116) koja »impregniraju sve najvažnije etape kršćanskog života« (1210) kako bismo u snazi Duha Svetoga imali »trajno zajedništvo s Ocem i Sinom njegovim Isusom Kristom« (1 Iv 1,3) da bi radost naša bila potpuna!

²⁸ D. Mosso, *Perché i sacramenti*, Marietti, Genova 21989, str. 119–120.